

Trvale udržitelný rozvoj krajiny a vesnice kriteriem multifunkčnosti

Landscape and village sustainable development – criterion of multifunction

Souhrn: Deskripce trvale udržitelného rozvoje krajiny a vesnice: ekosystémy v krajině, typy užití území, ochrana přírodních zdrojů, způsob života lidí

Summary: Description of village and landscape sustainable development: ecosystems in the landscape, types of territory utilization, saving natural resources, way of living

Hesla: trvale udržitelný rozvoj, krajina, vesnice

Key words: sustainable development, landscape, village

Trvale udržitelný rozvoj lze v podstatě považovat za takový proces změn, při němž čerpání zdrojů, řízení výstavby, orientace rozvoje techniky i institucionální obměna probíhá ve vzájemném souladu a podněcuje současný i budoucí potenciál k uspokojování lidských potřeb.

Uchování ekosystémů v krajině

Lidská společnost si v současné době stále více uvědomuje svou odpovědnost za uchování přírodních ekosystémů. Počátky tohoto vědomí souvisely zprvu s opatřeními, sledujícími ochranu nejcitlivějších a nejhodnotnějších součástí přírodního prostředí. Bylo to ovšem v minulém století, kdy krajina ve svém víceméně přirozeném stavu zaujímala velkou většinu zemského povrchu a nepocítovala se tudíž potřeba péče člověka o přírodu jako celek.

Spolu se stále výraznější urbanizací, se zvětšováním rozlohy urbanizovaných území a se stále většími zásahy člověka do krajiny se stávalo zřejmým, že nestačí chránit pouze jednotlivé vzájemně izolované prvky krajiny, byť i někdy dosti rozlehlé. Nestačí již vymezovat jen jednotlivé přírodní parky, chráněná území a ojedinělé výtvořiny přírody. Člověk oprávněně začíná pocítovat zodpovědnost za přírodu jako celek, i když by se mohlo soudit, že by vlastně bylo nejlepší ponechat přírodu samu sobě a spoléhat se na její vlastní regenerační a autoregulační schopnosti.

V současné době je však zřejmé, že takový názor nemůže zabezpečit uchování ekosystémů na ojedinělých a izolovaných územích. Je tomu tak nejen v intenzivně urbanizovaných oblastech, ale v současné době i v takových krajinách, které jsou tvořeny pohořími, deštnými lesy, tundrami, stepmi nebo vodními a mořskými hladinami. Nejrozličnější průzkumy dokazují, že i tato zdánlivě nedotčená území jsou stále více ovlivňována činností člověka, imisemi škodlivých látek často z velmi vzdálených zdrojů, rozšiřováním zemědělsky obhospodařovaných pozemků, výstavbou různých komunikací, potrubí a vedení, těžbou přírodních zdrojů, regulací vodních režimů a ne na posledním místě i bezohledným ukládáním odpadů, které jsou zpravidla škodlivé a toxické.

Podstatné zásahy do ještě nedávno nedotčené přírody jsou v poslední době důsledkem zvýšeného tlaku milionů turistů, kteří hromadně pronikají i do nejhlubších ledů, nejvyšších pohoří, pod hladiny moří i k zemským pólům. Tam všude je jejich pronikání doprovázeno budováním ubytovacích a stravovacích zařízení, pohodlnějších komunikací nebo míst pro táboření – a samozřejmě jako všude jinde hromaděním odpadků.

Všemi uvedenými způsoby člověk narušuje a většinou i znehodnocuje přírodní ekosystémy, jejichž rovnováže a optimálnímu stavu nejvíce škodí:

- odběr látek z ekosystému, který porušuje jejich vyváženost, přičemž tyto odebrané látky člověk doposud neumí nějakým způsobem nahradit jinými látkami, nebo je do ekosystému navracet v původním množství a kvalitě;
- vnášení nežádoucích cizorodých látek a také energií – např. tepelné – do ekosystému v takové kvantitě nebo kvalitě, kterou ekosystém nemůže a případně není schopen vlastními mechanismy vstřebat a bez poškození své podstaty zařadit do látkového a energetického koloběhu. Tyto vnesené látky a energie pak zůstávají jako odpady vně ekologického metabolismu a zamořují všechny součásti ekosystému;
- další nejrůznější zásahy měnící ekosystém, mezi jejichž důsledky patří uvolnění cesty pro vzdušnou a vodní erozi, ubývání vody a jiných složek ekosystému a pod.

Právě v konfliktu hospodářských potřeb člověka a nezbytnosti udržet přírodní ekosystémy spočívá jeden z největších problémů trvalé udržitelnosti. Základním předpokladem pro řešení tohoto konfliktu je, *aby se podařilo vyjmout ekologické cíle z jejich izolace jako protikladu cílů ekonomických. Je nutno je včlenit mezi ostatní rozhodující politické cíle, protože jen tak může dojít k opravdové inovaci ve smyslu ekologické obnovy celého hospodářství a způsobu hospodaření s územím. Pouze takto ekologickými hledisky prostoupený, o prostředí pečující a udržitelný vývoj se může stát základem vyváženého ekonomického a společensky udržitelného vývoje.*

Lidská společnost musí pociťovat odpovědnost především za ekologickou stabilitu ekosystémů a chránit je proti mimořádným z vnějšku ekosystému působícím změnám a vlivům, na něž není ekosystém adaptován. Pouze tím je možno podstatně přispět k uchování vnitřní ekologické stability ekosystémů a k udržení jejich autoregulačních schopností.

Postatou územního systému ekologické stability je prostoupit krajinu soustavou tzv. biocenter a biokoridorů, které jsou vzájemně propojeny do souvislé sítě. V krajině se tak vytváří s využitím všech dochovaných přírodních prvků – lesních celků, lužních niv, luk, remízků, přírodních doprovodů vodních toků, mokřadů – „ekologické kostra“. Pro účinnost systému ekologické stability – jak vyplývá i z jejich názvu – je důležité, aby byly opravdu stabilizovány a mohly se tak plně uplatnit ve své funkci, umožňující vzájemné propojování jednotlivých biocenter, migrace rostlin a živočichů a tím vzájemné obohacování biodiverzity.

V České republice jsou již takovéto systémy ekologické stability součástí prostorových i urbanistických koncepcí. Jsou navrhovány jako lokální, regionální a nadregionální, které by se měly stát součástí systému celoevropského.

Využití území

Na požadavek vytváření, uchování a případně i rozvíjení ekologické stability v krajině bezprostředně navazuje problematika využití území vůbec a zvláště složitý problém využití území lidských sídel.

Hospodaření s územím má skutečně mimořádný význam, což bývá právem zdůrazňováno na všech mezinárodních jednáních, která se týkají péče o prostředí. Oprávněně dochází ke zdůrazňování, že *prostor je strategickou proměnnou*. Tematika hospodaření s územím je opravdu jednou z nejsložitějších, protože je zásadně ovlivňována tím, že pozemky jsou předmětem vlastnictví a představují velké hodnoty. Na druhé straně jsou součástí biosféry a způsob jejich využití má tudíž bezprostřední souvislost s existencí ekosystémů a je rozhodující pro jejich přirozenou únosnost.

Sám pojem únosnosti nebo potenciálu území bývá různě interpretován. Potenciál krajiny lze chápat jako souhrn vlastností krajiny, důležitých z hlediska jejího optimálního využívání. Můžeme sledovat využití dílčí (vzhledem k jedné aktivitě), celkové (ve vztahu ke všem požadovaným aktivitám), reálné i absolutní. Limitní, maximálně možná míra zatížení krajiny je dána hranicí její stability.

Únosnost má své globální měřítko, kde souvisí s celosvětovým stupněm zalidnění, s rozsahem emisí, celkovou potřebou energií, rozsahem odlesňování, zemědělskými systémy, mírou znečišťování moří a nakonec s celkovou mírou devastace. Právem se uvádí, že např. dnešní míra zalidnění světa je pro něj únosnou jen proto, že většina jeho obyvatel žije v rozvojových zemích s minimálními nároky na zdroje. Propočty ukázaly, že by se dnešní počet obyvatel Země, kdyby žili standardem nejbohatších zemí, dávno stal pro naši Zemi z hlediska potřeby zdrojů a energií a produkce odpadu naprosto neúnosným.

V regionálním měřítku souvisí únosnost s dalšími hledisky, která lze rozdělit na hlediska ekonomická, ekologická a sociálně-psychologická. Hlediska ekonomická souvisejí s možnou mírou nasycení území hospodářskými aktivitami. Hlediska ekologická jsou mnohem složitější, protože se váží na dílčí aspekty klimatické, půdní, bilance a oběhu vod a biologické aspekty vůbec. Hlediska sociálně-psychologická těsně souvisejí se způsobem života, místními tradicemi, náboženstvím a kulturou.

Způsob využití území má své rozporné aspekty i ve vlastní koncepční sféře. Na jedné straně se zdůrazňuje že *prostor musí být využíván takovým způsobem, aby v co největší míře ponechával otevřenou cestu pro budoucí alternativní způsob jeho využití.*

Na druhé straně však patří území stále více mezi opravdu limitované, nerozšiřitelné a nenahraditelné zdroje. To by mělo vést k velmi svědomitému hospodaření. Lidstvo však i vůči tomuto zdroji projevuje neuvěřitelnou lehkomyšlnost a rozmařilost. Tak se např. *ročně ztrácejí následující rozlohy zemědělsky obhospodařovatelné půdy:*

- 8 milionů ha odnětím ze zemědělského obhospodařování k jinému využití,
- 3 miliony ha erozí,
- 2 miliony ha zpusnutím,
- 2 miliony ha zamořením škodlivými látkami.

Celkově tyto ztráty činí zhruba 15 milionů ha, což je více než rozloha České a Slovenské republiky dohromady.

Šetření přírodních zdrojů

Požadavek šetrného zacházení se zdroji surovin a energie patří mezi základní předpoklady opravdové udržitelnosti vývoje. Nejobecněji byl tento požadavek formulován H.Dalim, ekonomem Světové banky, takto:

- **Pro obnovitelné zdroje** – půdu, vodu, lesy a ryby nemůže být trvale udržitelná intenzita spotřeby větší, než rychlost regenerace. (Tedy např. ryby jsou udržitelným způsobem využívány tehdy, je-li zbylá rybí populace schopna nahradit jejich odlov.)
- **Pro neobnovitelné zdroje** – fosilní paliva, vysoce kvalitní nerostné suroviny, fosilní podzemní vodu – nemůže být trvale udržitelná intenzita spotřeby větší než rychlost, jakou mohou tyto zdroje být nahrazovány obnovitelnými zdroji, užívanými trvale udržitelným způsobem. (Např. ropná naleziště by udržitelným způsobem byla využívána tehdy, kdyby část zisku z nich byla systematicky investována do slunečních kolektorů nebo do vysazování stromů. V okamžiku vyčerpání ropy by byl k dispozici ekvivalentní tok obnovitelné energie.)

Z hlediska udržitelnosti vývoje je jistě požadavek šetření přírodních zdrojů jedním z rozhodujících. Je zároveň nesporné, že lidská sídla musí mít na tomto šetrném zacházení se zdroji surovin a energií rozhodující podíl, protože jsou jejich největšími spotřebiteli. Mnohé studie také prokazují, že je toto šetření reálně dosažitelné a není k tomu třeba používat žádných mimořádných a technicky neuvěřitelných postupů.

Zemědělství

Intenzivní zemědělství se ve své primární funkci vyznačuje vysokou dopravní a energetickou náročností, plošnými monokulturami a stresujícími velkochovy hospodářských zvířat. Způsobuje znečištění povrchových i spodních vod umělými hnojivy, ochrannými chemickými prostředky, únikem silážních šťáv a výkaly zvířat. Všechny tyto vlivy zvyšují náklady na dodávky pitné vody, zhoršují kvalitu rekreačních vod podporou růstu alergicky působících sinic a omezují biodiverzitu.

Půda často podléhá degradaci fyzikální (zhutnění, eroze), chemické (okyselování, kontaminace pesticidy a produkty jejich rozpadu, těžkými kovy a nepřiměřeným množstvím živin – fosforu a dusíku) a biologické (snižování obsahu humusu). Do ovzduší se uvolňují emise amoniaku (okyseluje také půdu a vodu) a metanu, jenž se zase podílí na vzniku skleníkového efektu. Krajinné prvky (meze, remízky atd.), které jsou zároveň přirozenými stanovišti různých druhů fauny a flóry, se zachovávají pouze na opravdu nepřístupných místech.

Vlivem zemědělství do potravinového řetězce často pronikají cizorodé chemické látky včetně hormonálních a také těžkých kovů. Nepřiměřené používání antibiotik při léčení zvířat se zasloužilo o vznik odolných mikrobiálních kmenů a zkrmování živočišných zbytků o nemoc šílených krav.

Znamená to, že zemědělství má v rámci údržby krajiny řadu vlastních problémů a úkolů.

Způsob života

Udržitelnost vývoje sice závisí na populačním vývoji, schopnosti nasycení lidstva, spotřebě surovinových zdrojů a energie, na produkci odpadů atd., avšak především závisí na tom, aby lidé vůbec chtěli něco pro udržitelnost vývoje učinit a přizpůsobit jeho požadavkům své chování a způsob života.

Vědomí významu aspektu udržitelnosti vedlo již v roce 1982 ke svolání konference OSN, jejímž tématem byl vztah způsobu života, prostředí a rozvoje z evropské perspektivy. Na této konferenci byla předložena zpráva, která se nazývá *Hledání udržitelných způsobů vývoje – dlouhodobé perspektivy politiky pro ekologicky udržitelný vývoj a životní způsoby v průmyslových zemích v globálních souvislostech*. Jako způsob života se v této zprávě především hodnotí vztah obyvatel k politice udržitelnosti vývoje a nezbytnost jejich aktivního zapojení do spouzdřování o těchto problémech.

L.Thurov, ekonom z MIT – Massachusettského institutu technologie – vystihl souvislosti způsobu života a udržitelného vývoje v aforistické formě takto: *Pokud by světová populace měla produktivitu Švýcarska, spotřebitelské návyky Číňanů, švédský smysl pro rovnost a sociální kázeň Japonců, pak by planeta unesla mnohonásobek současné populace bez strádání pro kohokoliv. Na druhé straně, pokud by světová populace měla produktivitu Čadu, spotřebitelské návyky Spojených Států, indický smysl pro nerovnost a sociální uvědomění Argentiny, planeta by neunesla ani počet lidí, jež by se teprve blížil současné hodnotě.*

Zdá se však, že způsob života obyvatel bohatých zemí a stále ještě velmi malou tendenci k omezování spotřeby a k „udržitelnému“ chování. Naopak se podle zjištění Konference UNEP „Alternativní způsoby rozvoje a života v Asii a Pacifiku“ ukazuje, že je vývoj právě opačný. Elity chudých zemí si naopak osvojují rozmařilé způsoby života elit zemí bohatých. Projevuje se to nejen ve vztahu k prostředí a v mrhání zdroji, ale také v sociální sféře tím, že se oddělují od ostatního obyvatelstva své země, ke které vlastně ztrácejí tradiční vztah. Většina těchto elit proto ani nepocítuje potřebu se angažovat ve skutečném zájmu své země, včetně ochrany jejího prostředí a udržitelnosti vývoje.

Venkovské prostředí

Venkovská sídla sama o sobě nepředstavují z hlediska udržitelnosti vývoje takové problémy jako sídla městská. Nehrozí u nich ani enormní růst do krajiny, ani takové nároky dopravy, které by ve velkém měřítku znehodnocovaly prostředí. Ve venkovském osídlení se sice projevují obdobné ekologické problémy jako ve městech, avšak v měřítcích, která jsou zvládnutelnější. Specifickým problémem venkovských sídel je samozřejmě zemědělská výroba, která má své jen jí vlastní problémy negativního ovlivňování prostředí. Ty jsou však řešitelnější vzhledem k tomu, že se jedná – kromě různých chemikálií – většinou o přírodní látky.

Mnohem obtížněji realizovatelné jsou ty požadavky na venkovské osídlení, které souvisejí s jejich možnou funkcí protiváhy k městům. Pokud se mají vesnice stát atraktivním prostředím nejen pro bydlení, ale i pro různé menší provozovny a podniky, pak musí být schopny nabídnout určitý civilizační standard, jako jsou vodovody, odkanalizování, dopravní dostupnost, telekomunikační spojení, vybavení službami a obchodem. Efektivnost provozu služeb a vybavení souvisí s počtem obyvatel, lze je však postrádat pouze v nejmenších obcích, nabízejících pro někoho jako kompenzaci žádoucí klid a vzdálenost od ruchu soudobého světa.

Druhým, ještě podstatnějším faktorem žádoucí atraktivity venkovského osídlení, který je zároveň velmi důležitý z hlediska udržitelného vývoje, je zachování a podpora specifických znaků venkovského osídlení. Kdokoliv se rozhoduje pro bydlení nebo založení podniku na venkově, nehledá tam nepodařenou miniaturu města s vícepatrovými činžovními domy, dopravně přetíženými komunikacemi a pod. Bude tam naopak oceňovat příjemné prostředí s výrazným podílem přírodních komponent, blízkost přírody a rekreačních možností, zajímavou lidovou architekturu budov, pěkně upravené veřejné prostory osázené stromy a květinami. Bude tam očekávat spíše sousedské vztahy mezi lidmi v protikladu k anonymitě městského prostředí – kterému opět jiní lidé dávají přednost.

Udržitelný vývoj venkovských sídel a jejich příspěvek k celkové udržitelnosti se může značně lišit v různých podmínkách širších sídelních soustav. Specifické vlastnosti mají například obce, které jsou součástí městských aglomerací. Jsou „poměšťovány“ se všemi průvodními jevy spekulace s pozemky, maximálního využívání stavebních parcel a v přitažlivých a dobře dopravně dostupných lokalitách s tlakem na budování rekreačních vil, domků a chat na přírodně nevhodnějších lokalitách. Jiné problémy musí řešit obce v převážně zemědělských, podhorských nebo horských oblastech, kde se však mnohé z nich mohou stát vítaným cílem pobytové rekreace.

Hlediska udržitelnosti u venkovského osídlení nelze ovšem posuzovat odtrženě od problematiky krajiny.

Vztah lidských sídel a krajiny procházel ve dvou posledních staletích několika charakteristickými a vzájemně odlišnými fázemi. Ještě do konce 18. století tvořila sídelní soustavu jednotlivá města, která se až na výjimečné případy vyznačovala skromným počtem

obyvatel a nevelkou rozlohou. Zemský povrch byl tvořen převážně přírodními ekosystémy, i když především v Evropě to již většinou byla krajina, přetvořená člověkem v jeho zájmu a podle jeho potřeb.

Další fázi představoval proces urbanizace, který sice podstatně zvětšil počet obyvatel měst, avšak ta většinou zůstávala kompaktními a značně hustými sídelními útvary. To znamená, že sice osídlení zabralo určité do té doby přírodní plochy, krajina však stále ještě převládala v obraze osídlení i ve značně urbanizovaných zemích.

Podstatnou změnu přinesla až třetí současná fáze, která bývá označována jako suburbanizace. Je pro ni charakteristický mimořádný tlak na zábor dříve přírodních území pro městská sídla, která enormně rostou a často i srůstají do aglomerací. To znamená, že na rozdíl od dřívější urbanizace uvnitř soustavy lidských sídel, dochází nyní k urbanizaci celé krajiny.

V krajinách, které se vyznačují svou atraktivitou a přírodními hodnotami, se neustále zvětšuje počet rekreačních zařízení – chat a chalup, penzionů a hotelů, tábořišť a parkovišť. V zemědělských krajinách jsou to opět zařízení zemědělské rostlinné a živočišné výroby včetně sil, skladů, kompostáren apod. Zejména v zázemí velkých měst se stále častěji umísťují i různé budovy a objekty, které se dříve vyskytovaly pouze ve městech. Jsou to skupiny rodinných domů, levnější hotely, motely, nákupní centra, velkosklady, autoservisy, benzinové pumpy a další provozovny. Jsou tam umísťovány proto, že vyhledávají buď atraktivní prostředí, nebo naopak proto, že chtějí využít levnější pozemky a zároveň snadnější dopravní obsluhu s dostatečnými parkovacími plochami a příjezdy z frekventovaných komunikací.

Pokud lidstvo bude chtít vážně usilovat o udržení života na naší planetě a bude hledat cesty k tomuto cíli také v uspořádání a vývoji svých sídel, pak se bude muset zabývat nejen vlastními sídly, ale i důsledky jejich vývoje pro volnou krajinu. Ta se totiž stává v urbanizovaných zemích jedinou možností pro zachování žádoucí rozmanitosti rostlin a živočichů. Pouze příroda je schopna pomocí fotosyntézy účinně a s opravdovou trvalou obnovitelností vytvářet a neustále rozmnožovat organické látky. Ty stojí na počátku potravních řetězců a jsou tak předpokladem existence života na této Zemi.

Problematika udržitelnosti se tedy prvořadě týká krajiny a přírodního prostředí, jejichž stav bezprostředně souvisí s existencí a dalším vývojem lidských sídel. Nejde přitom pouze o kvantitativní údaje, vyjádřené v plošných mírách hektarů a čtverečních kilometrů. Neméně důležité je, zda bude krajina pokryta zemědělskými a lesními monokulturami, nebo zda v ní bude dostatek místa, kde se budou moci organicky rozvíjet přírodní ekosystémy, které jsou jedinou zárukou přežití přírody.

Závěr

Rozmanitost krajiny a jejího obrazu byla vždy oceňována u krajiny v naší zemi. Na nevelkých územích v ní nalezneme lesy i pole, louky i nivy, návrší i nížiny, rybníky, potoky i řeky a mokřady, aleje a remízky, skupiny stromů i skalnaté útvary.

Zachování, obnova a další obohacování tohoto ojedinělého bohatství je nesporně jedním ze základů další udržitelnosti lidmi osídlené krajiny. V agendě 21, mimo jiné věnované podpoře trvale udržitelného rozvoje zemědělství a venkovských oblastí, jsou vymezeny následující programové úkoly:

- *Posouzení zemědělské politiky, plánování a integrované programy odrážející mnohostranné funkce zemědělství; tyto aktivity by se měly realizovat zejména s ohledem na zabezpečení potravin a trvale udržitelný rozvoj.*

- *Zajištění spoluúčasti obyvatel a podpora rozvoje lidských zdrojů pro trvale udržitelné zemědělství.*
- *Zdokonalení zemědělské výroby a systémů farmaření prostřednictvím diverzifikace prací na farmách i mimo ně a rozvojem infrastruktury.*
- *Informace o plánování půdních zdrojů a zemědělská výchova.*
- *Uchování půdy a její obnova.*
- *Voda pro trvale udržitelnou produkci potravin a trvale udržitelný rozvoj venkova.*
- *Uchování a trvale udržitelné využívání genetického potenciálu rostlin pro výrobu potravin a trvale udržitelné zemědělství.*
- *Komplexní postupy vůči škůdcům v zemědělství a jejich sledování.*
- *Trvale udržitelná výživa (hnojení) rostlin pro zvýšení výroby potravin.*
- *Změna produkce energie ve venkovských oblastech, sloužící k dosažení vyšší produktivity.*
- *Vyhodnocení účinků ultrafialového záření, způsobených úbytkem ozónové vrstvy, na rostliny a zvířata.*

Část Agendy 21 o uchování biologické diverzity se týká krajiny a konstatuje se v ní, že *bez ohledu na nemalé úsilí, vynaložené v průběhu posledních let, ztráty biologické diverzity na celém světě pokračují; podílí se na nich zejména destrukce přirozeného prostředí, dosahování nadměrných výnosů, znečišťování a nevhodné zavádění cizích plodin a zvířat. Oprávněně se přitom konstatuje, že „současné snižování biologické diverzity je z velké části výsledkem lidské činnosti a představuje vážnou hrozbu rozvoji lidstva“*

Zabezpečení udržitelnosti lidských sídel, nebo případně takové přetvoření lidských sídel, aby se nestala překážkou, ale spíše podporou udržitelnosti života, souvisí bezprostředně s otázkou, jaká budoucnost očekává lidské osídlení vůbec. Jde totiž o to, že budoucí poměry osídlení nebudou vázány jen na požadavky udržitelného vývoje, ale budou nesporně vyvolány množstvím dalších faktorů, z nichž některé můžeme sice odhadovat již z dnešních trendů, ale jiné mohou být překvapivé a nepředvídatelné.

Kombinace telekomunikací a zpracování dat v nejšířším měřítku rozvíjí možnosti „ruralizace“ moderní výroby malého měřítku a terciárních aktivit. Musíme pečlivě přehodnotit koncepci externích hospodářských efektů, vyvolaných soustředěností průmyslu a sídel. Totéž se týká ekonomických efektů velikosti podniků.

Lze rozumně očekávat, že v tomto století se objeví vyváženější způsob využití území, který bude méně ohrožovat prostředí a bude spotřebovávat méně energie? Bude se tento vývoj prolínat s posunem k ekologicky zdravějším zemědělským technikám, vyžadujícím menší průmyslové vstupy a lepší využití biologických znalostí? Pokud se to stane, mohou se životní způsoby pro mnoho lidí zásadně změnit. Lidé se budou stěhovat z měst na venkov, kde budou žít a pracovat a budou navštěvovat velká města s jejich kulturními zařízeními o svátečních dnech a dlouhých víkendech.

Ve prospěch desurbanizace hovoří také poznatek, že u nízkopodlažních izolovaných domů v zahradách lze snáze docílit využívání obnovitelných energetických zdrojů, jako je solární nebo větrná energie, tepelná čerpadla a pod. Totéž lze říci i o biologicky vhodných způsobech zneškodňování určitých částí domovního odpadu např. kompostováním i čištění odpadních vod. Neméně důležité je, že zahrady nabízejí předpoklady pro samozásobitelské ekologické pěstování potravin.

Tento výhled, zvláště když je konfrontován se závadami životního prostředí ve městech, je jistě pro mnoho obyvatel přitažlivý a velmi lákavý. Zatím však lze soudit, že přinejmenším při dnešním stavu techniky by toto „rozsídlení“ bylo vlastně extrémním projevem suburbanizace. Znamenalo by enormní zábor zemědělské půdy, protože při průměrné hrubé hustotě kolem 100 obyvv/ha ve větších městech by na hektar v takto

rozvolněných sídelních formách bylo možno nanejvýš docílit desetinu této hodnoty. To znamená, že např. město Praha, jehož urbanizované území dnes zabírá cca 300km² by se co do rozlohy zesateronásobilo a sahalo by zhruba od Labe po Sázavu a od Kladna po Český Brod.

V krajně rozptýlené osídlení by i při použití netradičních zdrojů energie bylo mimořádně energeticky náročné a – jak o tom přesvědčují domečková předměstí amerických velkoměst – bylo by odkázáno na individuální automobilovou dopravu. Domýšlení takové varianty navíc vyvolává otázku po způsobech používání služeb, organizaci zdravotní péče, návštěvy škol a mnoho dalšího. Tím se dostává tato úvaha na hranici sci-fi, v nichž jsou všechny přímé lidské kontakty nahrazeny televizní obrazovkou, videotelefony, faxy, e-maily a Internety.

Literatura:

European Sustainable Cities, EU Expert Group on the Urban Environment, Summary of the first report. October 1994

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro 1992, Dokumenty a komentáře

Meadowsová, D.H., Meadows, D.L., Randers, J.: Překročení mezí – konfrontace globálního kolapsu s představou trvale udržitelné budoucnosti, Praha 1995

Naše společná budoucnost. Světová komise pro životní prostředí a rozvoj, Praha 1991

The challenges facing European society with the approach of the year 2000. The outlook for sustainable development and its implications on regional/spatial planning. European regional planning, No.54, Council of Europe Press, Strasbourg 1994